

Opbrengstgericht werken (OGW)

Heldere overzichten van toetsresultaten als basis voor gesprek

Inleiding

In deze handreiking zal algemene informatie gegeven worden over de meest relevante overzichten van toetsresultaten vanuit het perspectief van opbrengstgericht werken. Ook de wijze waarop deze overzichten bruikbaar zijn op groeps-, school- en leerlingniveau zal daarbij aan de orde komen. De weergaven zijn ook zelf te maken, los van of aanvullend op de weergaven van de diverse leerlingvolgsystemen.

In vier aparte kwaliteitskaarten worden voor de verschillende leerlingvolgsystemen de meest relevante overzichten weergegeven. Deze komen niet altijd overeen met de overzichten die in deze handreiking beschreven worden. U kunt zelf de keuze maken welke overzichten u bruikbaar vindt binnen uw school.

De plaats van toetsresultaten binnen de PDCA-cyclus

Het analyseren van toetsresultaten speelt een belangrijke rol in de PDCA-cyclus (zie kwaliteitskaart A). Als de PDCA-cyclus ingezet wordt in het kader van opbrengstgericht werken is het van belang dat in de cyclus worden opgenomen:

- Formuleren van leerlingdoelen (SMART)
- Meten van leerlingresultaten
- Analyseren en verklaren van leerlingresultaten
- Vaststellen van noodzakelijke interventies en acties om de doelen te bereiken.

Toetsresultaten worden vooral gebruikt als ondersteuning bij het formuleren van doelen (zie kwaliteitskaart A1 Doelen stellen) en het analyseren en verklaren van opbrengsten van onderwijs. Om gericht en doelmatig toetsresultaten hiervoor te kunnen gebruiken, is het een voorwaarde dat toetsresultaten zodanig helder geordend zijn dat gemakkelijk zicht ontstaat op de opbrengsten van het onderwijs in de diverse groepen en door de jaren heen. Hierdoor kan de aandacht vooral gevestigd worden op het verklaren van toetsresultaten en het vaststellen van noodzakelijke interventies en acties.

Om doelmatig het gesprek te kunnen voeren over toetsresultaten op groeps-, school- en leerlingniveau, zijn met name de dwarsdoorsnedes en de trendanalyses bruikbaar. Deze zullen in het vervolg van deze handreiking worden toegelicht.

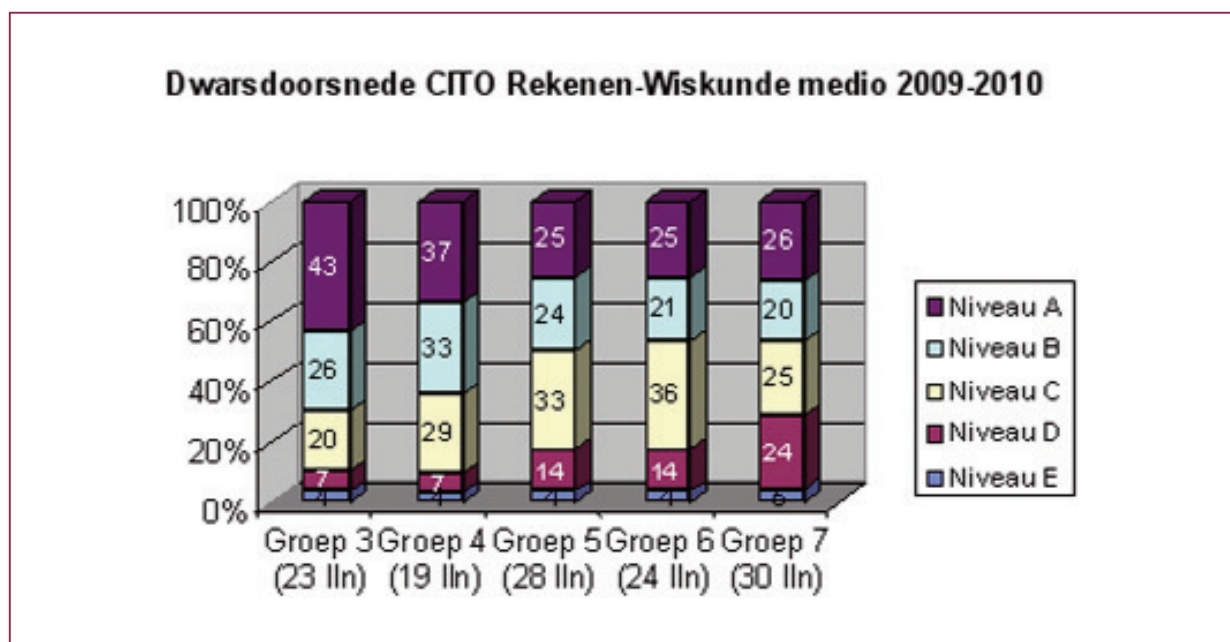
Dwarsdoorsnede

Een dwarsdoorsnede toont voor verschillende jaargroepen de resultaten op één bepaald moment. Het is mogelijk dit voor één leergebied te laten zien, maar dit kan ook voor meerdere leergebieden naast elkaar gezet worden.

Een dwarsdoorsnede is te beschouwen als een foto van de toetsresultaten van verschillende jaargroepen op een bepaald moment in het schooljaar of van één jaargroep op verschillende toetsen. De dwarsdoorsnede laat daarmee zien hoe de jaargroepen op school het doen op één of meerdere vakgebieden op een bepaald moment.

Dwarsdoorsnedes kunnen op verschillende wijzen worden weergegeven. De gemiddelde vaardigheidsscore van de groep en de daarbij behorende niveauaanduiding van de groep zijn illustratief voor het gemiddelde niveau in de groep in vergelijking tot de landelijke norm, maar verdelingen in percentages bieden doorgaans meer gedetailleerde informatie. Op basis hiervan kunnen namelijk ook uitspraken gedaan worden over de verdeling van kinderen over de niveaus en daarmee over de effecten van differentiatie. Belangrijke aanvullende informatie daarbij betreft de groepsgrootte waarop de percentages betrekking hebben. Binnen kleine groepen zal het effect van één leerling namelijk groter zijn dan in grotere groepen.

Een voorbeeld van een dergelijke weergave, in grafiekvorm, treft u hieronder aan. Het gaat daarbij om de resultaten van de groepen drie tot en met zeven op Cito Rekenen-Wiskunde op afnamemoment medio 2009-2010.

Op basis van bovenstaande valt op dat de lagere groepen het beduidend beter doen dan de hogere groepen. Hoe hoger de groep, hoe hoger het percentage kinderen met een D/E-score en hoe lager het percentage met een A/B-score. Of dit gegeven specifiek is voor de school en ook in andere cohorten van leerlingen (in andere schooljaren) is waar te nemen, is op basis van een dwarsdoorsnede niet te beoordelen. Daarvoor moeten meerdere cohorten geanalyseerd worden. Trendanalyses zijn daarvoor meer geschikt.

Het gebruik van de dwarsdoorsnede op groepsniveau

Binnen een dwarsdoorsnede op groepsniveau kunnen de resultaten van eenzelfde groep op verschillende leergebieden op één moment worden weergegeven. Daarmee ontstaat zicht op hoe de groep er op dat moment voor staat op de verschillende leergebieden. Daarbij moet worden aangetekend dat het moeilijk is om de opbrengsten van verschillende vakgebieden onderling te vergelijken. De doelen voor de verschillende vakgebieden hoeven immers niet hetzelfde te zijn. Een trendanalyse op groepsniveau levert doorgaans meer relevante informatie op.

Het gebruik van de dwarsdoorsnede op schoolniveau

Binnen een dwarsdoorsnede op schoolniveau kunnen de resultaten van alle groepen op één bepaald moment op doorgaans één vakgebied naast elkaar gezet worden (zie bijvoorbeeld bovenstaande grafiek). Hiermee maakt een dwarsdoorsnede duidelijk hoe de verschillende jaargroepen presteren in vergelijking met de doelen die de school gesteld heeft (zie hiervoor ook kwaliteitskaart 'Doelen stellen'). Welke groepen liggen op koers? In welke groepen is aanscherping nodig? Welke mogelijke verklaringen zijn hiervoor te geven aan de hand van de uitgangspunten van effectief onderwijs (zie kwaliteitskaart A.5). Op basis hiervan kunnen op schoolniveau afspraken gemaakt worden over noodzakelijke acties en interventies om de doelen (alsnog) te bereiken of de resultaten vast te houden. Ook hier geldt dat een trendanalyse op schoolniveau doorgaans belangrijke aanvullende informatie oplevert.

Het gebruik van de dwarsdoorsnede op individueel niveau

Binnen een dwarsdoorsnede op individueel niveau kunnen de resultaten van één leerling op verschillende leergebieden op één moment worden weergegeven. Een trendanalyse van de resultaten van een leerling over de tijd levert doorgaans meer relevante informatie op voor de beoordeling en monitoring van de ontwikkeling van de individuele leerling.

Trendanalyse

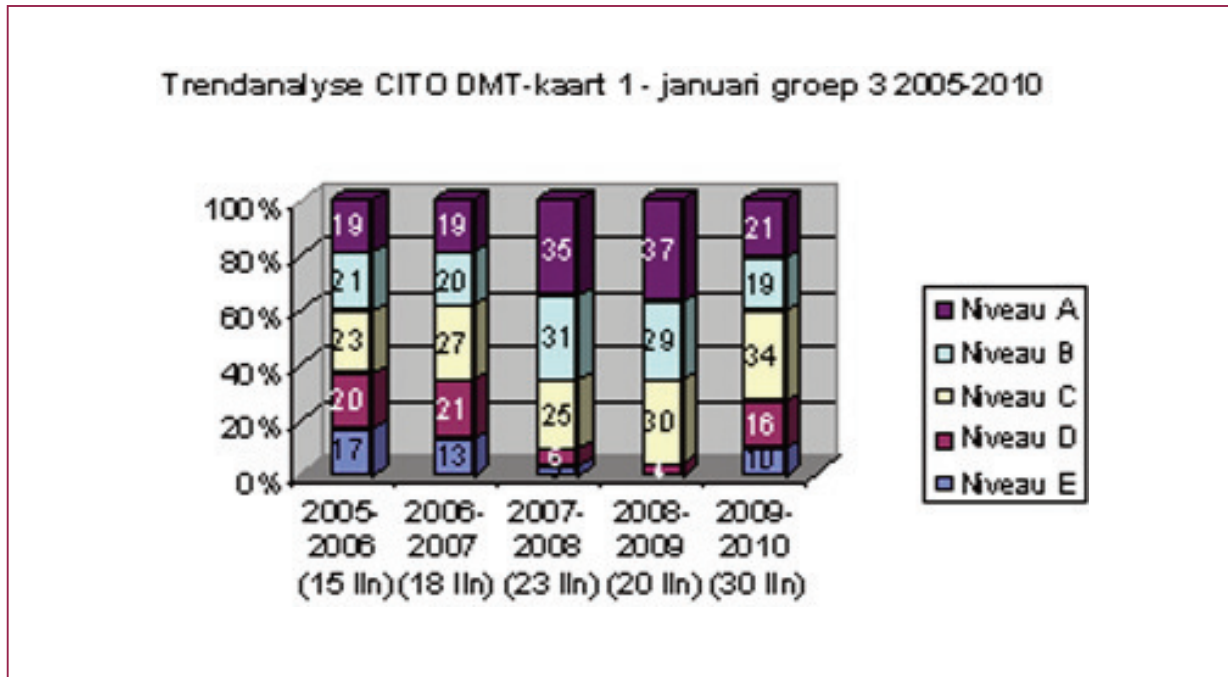
Een trendanalyse toont de resultaten die verschillende jaargroepen door de jaren heen behaalden op een bepaalde toets. Het is mogelijk om hierbij van één bepaald toetsmoment uit te gaan, maar het is ook mogelijk om meerdere toetsmomenten naast elkaar te zetten.

Een trendanalyse is te beschouwen als een film van de resultaten van een bepaalde toets over een reeks van jaren. Hierbij zijn twee mogelijkheden te onderscheiden:

■ Trendanalyse - leerjaar

Hierbij worden de resultaten vergeleken die in opeenvolgende schooljaren door verschillende groepen leerlingen op dezelfde toets zijn behaald (bijvoorbeeld de resultaten op DMT kaart 1 van de groepen drie van de vijf laatste schooljaren). Het is hiermee mogelijk om de huidige groep te vergelijken met groepen in hetzelfde leerjaar in voorgaande schooljaren. Hoe groot zijn de schommelingen in opbrengsten van een leerjaar door de tijd heen? Worden in een bepaald leerjaar in verschillende schooljaren goede resultaten behaald, of zijn de resultaten wisselend? Kunnen de resultaten verklaard worden aan de hand van de elementen van effectief onderwijs (zie kwaliteitskaart A5)? Er kan ook gekeken worden naar de effecten van interventies die eerder zijn ingezet. Leidt bijvoorbeeld het uitbreiden van leertijd tot een betere opbrengst ten aanzien van het technisch lezen? Ook deze analyses zijn zowel te verrichten op basis van gemiddelde groepscores als op maten die ook de spreiding in scores weergeven (verdeling A t/m E niveaus). Belangrijke aanvullende informatie betreft weer de groepsgrootte waarop de percentages betrekking hebben. Binnen kleine groepen zal het effect van één leerling namelijk groter zijn dan in grotere groepen.

Een voorbeeld van een weergave in procentuele verdelingen vindt u hieronder voor de resultaten van groep drie (toetsmoment januari) in de afgelopen vijf schooljaren voor de DMT kaart 1. Allereerst in grafiekvorm, daaronder ook in tabelvorm.

Trendanalyse DMT Kaart 1 - januari groep 3 2005-2010

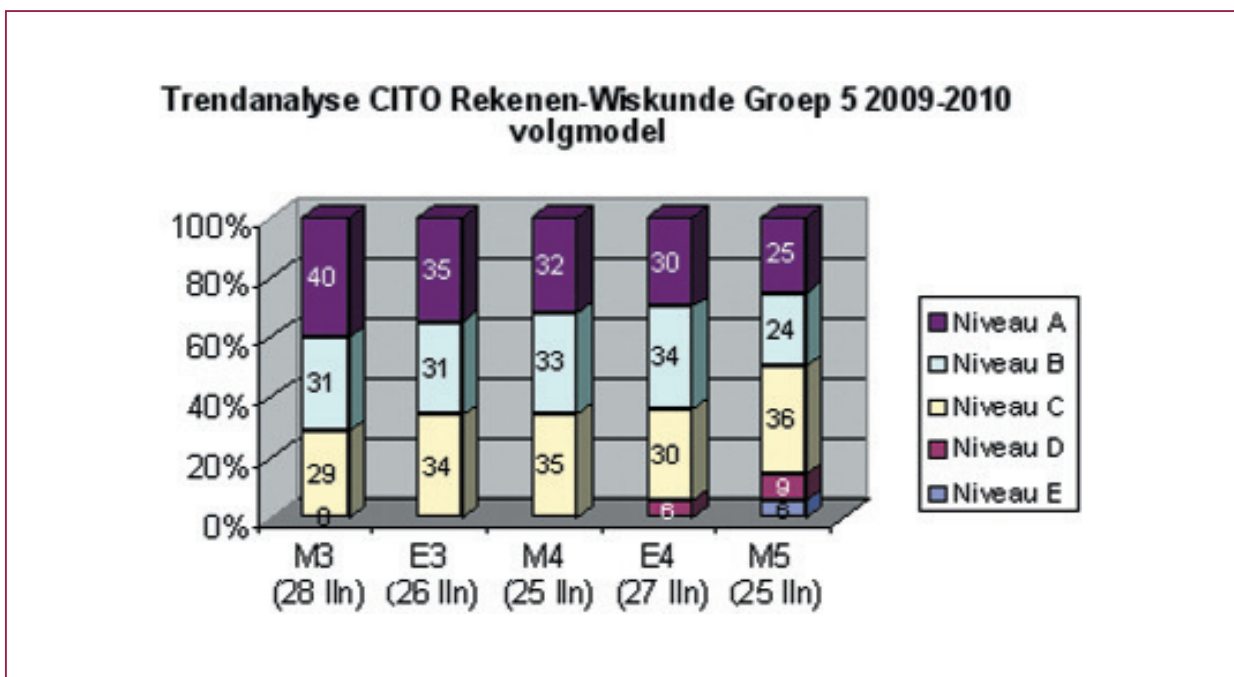
Schooljaar	Leerlingaantal	Niveau A	Niveau B	Niveau C	Niveau D	Niveau E
2005-2006	15	19%	21%	23%	20%	17%
2006-2007	28	19%	20%	27%	21%	13%
2007-2008	23	35%	31%	25%	6%	3%
2008-2009	20	37%	29%	30%	4%	0%
2009-2010	30	21%	19%	34%	16%	10%

In bovenstaand overzicht valt duidelijk op dat in de laatste schooljaren de opbrengsten beduidend beter waren dan op het moment dat er op school onduidelijke afspraken waren over de leertijd voor technisch lezen in groep drie, de differentiatiewijze en het werken met de instructietafel. Alleen in het laatste jaar zijn de resultaten weer duidelijk verslechterd. Vanuit de elementen van effectief onderwijs zou bekeken moeten worden waaruit de teleurstellende resultaten te verklaren zijn, en, in het verlengde daarvan, welke acties op basis daarvan noodzakelijk zijn.

■ Trendanalyse - leerlinggroep

Hierbij worden de resultaten van een bepaalde leerlinggroep in opeenvolgende schooljaren naast elkaar gezet (bijvoorbeeld de resultaten van één leerlinggroep op achtereenvolgens Rekenen-Wiskunde M3, E3, M4, E4 en M5). Het is hiermee mogelijk om de resultaten van één leerlinggroep te volgen door de jaren heen. Deze analyse biedt daarmee een aanvulling op de vorige trendanalyse. Verschil is dat in deze

analyse dezelfde groep gevolgd wordt. Absolute resultaten van een groep leerlingen (bijvoorbeeld op de toets Cito Rekenen-Wiskunde) op één meetmoment (bijvoorbeeld medio groep vijf) worden verrijkt als de resultaten van dezelfde groep leerlingen op eerdere toetsmomenten ook worden weergegeven. Zo zal men wellicht absoluut blij zijn wanneer het percentage leerlingen met een D en/of E-score 15 bedraagt (ten opzichte van een landelijk gemiddelde van 25%), maar niet als men ziet dat dit percentage duidelijk (negatief) afwijkt ten opzichte van eerdere toetsmomenten. Dergelijke trends dienen zowel inhoudelijk als vanuit de kenmerken van effectief onderwijs nader geanalyseerd te worden. In het verlengde daarvan zou bekeken moeten worden welke acties noodzakelijk zijn om het maximale uit de groep te halen. Een voorbeeld is het onderstaande overzicht, wederom allereerst in grafiekvorm, vervolgens in tabelvorm. Met name bij trendanalyses waarin één specifieke groep wordt gevolgd, is de weergave van leerlingaantallen relevant om te beoordelen of de groepssamenstelling (redelijk) constant is gebleven.

Trendanalyse CITO Rekenen-Wiskunde medio groep 5 2009-2010

Schooljaar	Leerlingaantal	Niveau A	Niveau B	Niveau C	Niveau D	Niveau E
M3	28	40%	31%	29%	0%	0%
E3	26	35%	31%	34%	0%	0%
M4	25	32%	33%	35%	0%	0%
E4	27	30%	34%	30%	5%	0%
M5	25	25%	24%	36%	9%	6%

In bovenstaand overzicht is duidelijk te zien dat de huidige groep vijf het absoluut gezien iets beter doet dan het landelijke gemiddelde (relatief weinig D/E-scores). Wat echter meer opvalt is dat er een duidelijk negatieve trend is in de opbrengsten van dit cohort. Het percentage leerlingen met hoge scores daalt al vanaf groep drie, terwijl het percentage kinderen met zwakke scores stijgt. Uiteraard is deze weergave

slechts constaterend en dient er gekeken te worden naar mogelijke verklaringen vanuit de elementen van effectief onderwijs. Wat doet de intern begeleider met deze resultaten? Wat is de insteek van de groepsbespreking met de leerkracht van deze groep vijf?

Het gebruik van de trendanalyse op groepsniveau

■ **Trendanalyse leerjaar**

Binnen een trendanalyse leerjaar worden de resultaten vergeleken die in opeenvolgende schooljaren door verschillende groepen leerlingen op dezelfde toets zijn behaald (bijvoorbeeld de resultaten op DMT kaart 1 van de groepen drie van de vijf laatste schooljaren).

Op groepsniveau is deze analyse van belang om te analyseren of het onderwijs door de jaren heen binnen deze jaargroep stabiel en op voldoende niveau is. In een groepsbespreking tussen de intern begeleider en de leerkracht kan bijvoorbeeld besproken worden hoe de resultaten beoordeeld moeten worden in het licht van de kenmerken van effectief onderwijs. Complicerende factor bij de trendanalyse leerjaar is, dat het om verschillende groepen leerlingen gaat. Uitgangspunt van het gesprek moeten echter de kenmerken van effectief onderwijs zijn, en niet het toeschrijven van tegenvallende resultaten aan de achtergrondkenmerken van de groep: Welke aanpassingen in de onderwijsleersituatie zijn nodig om met deze groep (alsnog) de gestelde doelen te halen?

■ **Trendanalyse leerlinggroep**

Hierbij worden de resultaten van een bepaalde leerlinggroep in opeenvolgende schooljaren naast elkaar gezet (bijvoorbeeld de resultaten van één leerlingengroep op achtereenvolgens Rekenen-Wiskunde M3, E3, M4, E4 en M5).

Deze analyse biedt een aanvulling op de trendanalyse leerjaar. Met deze analyse kan namelijk bekeken worden of de groep zich ontwikkelt overeenkomstig eerder behaalde resultaten. Terwijl de trendanalyse leerjaar bijvoorbeeld kan laten zien dat de groep vijf van schooljaar 2009-2010 hetzelfde presteert als de groepen vijf in voorgaande schooljaren, kan de trendanalyse leerlinggroep laten zien dat deze groep vijf op voorgaande toetsmomenten in de groepen drie en vier aanmerkelijk beter presteerde.

De kracht van een trendanalyse op groepsniveau ligt dus in de combinatie van een analyse op leerjaar- en leerlinggroepniveau.

Het gebruik van de trendanalyse op schoolniveau

Op schoolniveau ligt de kracht van een trendanalyse in het bijzonder in de combinatie van een analyse op leerjaar- en leerlinggroepniveau. Hiermee ontstaat zowel zicht op het functioneren van de diverse leerjaren in de afgelopen schooljaren, als op het functioneren van de leerlinggroepen door de jaren heen. Door alle trends in één weergave te zetten, kan op schoolniveau reflectie plaatsvinden óf en wáár sterke en zwakke momenten zijn aan te wijzen in de tussenopbrengsten van de school, welke verklaringen daarvoor te geven zijn vanuit de kenmerken van effectief onderwijs en welke acties noodzakelijk zijn.

Hieronder vindt u een voorbeeld van een model dat gebruikt kan worden voor een trendanalyse op schoolniveau.

Trendanalyse Ordenen / Rekenen-Wiskunde meerdere schooljaren alle groepen

schooljaar	gr 1		gr 2		gr 3		gr 4		gr 5		gr 6		gr 7		gr 8		A/B	D/E
	gem v.s. (niv)	%	% A/B	gem D/E (niv)	% v.s.	% A/B	gem D/E (niv)	% v.s.	% A/B	gem D/E (niv)	% v.s.	% A/B	gem D/E (niv)	% v.s.	% A/B	gem D/E (niv)		
05 – 06 M																		
05 – 06 E																		
06 – 07 M																		
06 -07 E																		
07 – 08 M																		
07 – 08 E																		
08 – 09 M																		
08 – 09 E																		
09 – 10 M																		
09 – 10 E																		

aantal lln	gr 1	gr 2	gr 3	gr 4	gr 5	gr 6	gr 7	gr 8
05 - 06								
06 – 07								
07 – 08								
08 - 09								
09 - 10								

Het gebruik van de trendanalyse op leerlingniveau

Wanneer het gaat om het beoordelen van individuele leerlingprestaties is het altijd noodzakelijk om in de weergave de resultaten van verschillende toetsmomenten naast elkaar te zetten, zodat zichtbaar is hoe een leerling zich ontwikkelt door de tijd heen.

Colofon

Deze Handreiking OGW is samengesteld door Ina Cijvat (CPS) en Tijn Bloemendaal (HCO) en is een uitgave van Projectbureau Kwaliteit.

Het Projectbureau Kwaliteit draagt zorg voor de uitvoering van de Kwaliteitsagenda PO Scholen voor morgen. Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de PO-Raad.

Voor vragen rond de kwaliteitskaarten OGW kunt u contact opnemen met PK: Jos van der Pluijm of Gea Spaans;

info@schoolaanzet.nl

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan:

Postbus 85246 - 3508 AE Utrecht
e-mail: info@schoolaanzet.nl
www.schoolaanzet.nl